

EXIT VÉGSŐ 2023 szept 1 megnyítva –

Tisztelettel köszöntöm az EXIT Kiadó időben harmadik lustrumának a résztvevőit, valamint az EXIT Kiadó igazgatóját, Nagy Pétert és Eszenyei Katalintitkárnő testvérünket. Továbbá a St. v. Praktische Theologische Vertaalprojecten bizottság tagjait, amelyről a holland nyelvű web oldalon könnyen lehet tájékozódni.¹ Egyetlen mondat erejéig a teológiai tudományos kutatást ösztönző Juhász István Alapítványt² is megemlítyük, hiszen ennek a bölcsőjében ringott az EXIT Alapítvány létrehozásának a gondolata.

Azért, hogy örömünk teljes legyen, a mai napon Utrechtben a kolozsvári AGNUS Radio szolgálatát is köszöntjük, kerekén harminc éve sugároznak hitépítő műsorokat, amelyekben rendszeresen hírt adnak az Exit kiadványairól. A rádiósok a – hit, kultúra és közösség – mentén működnek, így eljuttatják az igehirdetést oda, ahova másként nem jutna el, kultúrát közvetítenek az értékvesztett világban, és közösséget erősítenek. Különben az EXIT promoválása érdekében felhívjuk a figyelmet a magyar nyelvű web oldalra³ is, ahol a holland oldalhoz képest lényegesen több információhoz jutunk a megjelent művek ismertetését illetően.

-----I.Egyházi kiadványok korlátozása 1990-ig

Mielőtt hozzálátnánk a feladatunkhoz, leszögezzük, hogy áttekintésünk előre vetíti annak az igényét, hogy alkalomadtán szükség lesz az utóbbi húsz év teológiai műveinek a mélyenszántó kiértékelésre⁴, valamint a holland-magyar egyházi kapcsolatok első világháború utáni és napjainkig tartó spektrumának az áttekintésére. Az 1990- és 2002 közötti felmérést Juhász Tamásnak⁵ köszönhetjük, azóta egy újabb nemzedéknyi könyvtermés vár értékelésre. A holland magyar teológiai irodalom története, a fordításokkal és az eredeti művek kiadásával együtt, nagyjából négyszáz évre vezethető vissza. A mai lustrum egy újabb láncszem.

Egyházi irodalomtörténet nincs, a teológusok munkáiról az egyháztörténet írói emlékeznek, így mondta mondta Makkai Sándor püspök-professzor, aki 1925-ben mégis kiadott egy 75 évre visszatekintő elemzést.⁶ Kiértékelés szempontjából ma sem vagyunk sokkal jobb helyzetben, de az utóbbi évtizedek technikai fejlődése világviszonylatban is számos lehetőséget nyitott az összehasonlítás lehetőségére. Az időközben megszűnt KREDOK, azaz a

¹ <https://www.stichting-exit.eu/onze-geschiedenis/>

² <http://www.juhasz-stichting.nl/doelstelling/>

³ <https://www.exitkiado.ro/index.php?m=praxis>

⁴ Juhász Tamás: Napjaink erdélyi protestáns teológiai irodalma. In: Tizenkét év. Összefoglaló az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990-2001 közötti eredményeiről. I. Kötet. Sapientia könyvek. Scientia Kiadó. 2002, p.237-268.

⁵ Itt csak két új kötetre és egy kéziratban lévő disszertációra hívjuk fel a figyelmet. G. Henk van de Graaf: Van twee jaar tot levenslang. Onze jaren in het communistische Roemenie. Boekencentrum, Soest, 2029. -Ford. Juhász Tamás: G. Henk van de Graaf, Két évből "életfogytiglan" lett. A kommunista Romániában töltött éveink **Exit Kiadó, Kolozsvár, 2021.**-----Maarten J. Aalders: Nederlands en Hongaarse protestanten gedurende het interbellum Vuurbak,, 2021. Derde, verbeteerde oplage, november, 2021. Ford. Téglásy Sándor, Maarten J. Aalders: Holland-magyar protestáns kapcsolatok a két világháború között. Kálvin Kiadó, Budapest 2023.---Juhász Ábel: Transzilvanista kálvinizmus. a történelmi kálvinizmus nyomai a 20. századi erdélyi teológiatörténetben. Telekfalva-Székelyudvarhely-Budapest, 2023.

⁶ Makkai Sándor: Az erdélyi református egyházi irodalom 1850-től napjainkig, „Az Út” kiadása, Kolozsvár, 1925

Királyhágómelléki Dokumentációs Központ anyagának része volt a kommunista éra teológiai kiadványainak az összegyűjtése és úgy emlékszem, hogy negyvenöt év leforgása alatt, 1945 és 1990 között összesen 34 kötetre futotta⁷. Ezek között azért értékes műveket is találunk, az igényekhez képest viszont mérhetetlenül keveset. Utoljára egy kétes múltó teológiai professzor⁸ prédikációs kötetét jelentették meg, amelyhez a kollaboráns nagyváradi püspök írta az előszót, és amelyet az úgynevezett fordulat, vagyis 1989 karácsonya után úgy terjesztettek, hogy kivágták a Papp László neve alatti kompromittáló oldalakat. Eszenyeiné Széles Mária angolra fordított könyvéről sem tudnak a bibliográfiák, mi azonban Nagyváradon láttuk ennek egy példányát és a Teológia könyvtárában is megtekinthető.⁹

A korszak lelkiségének a megértését illetően nem győzzük eléggé hangsúlyozni a Kozma Zsolt 2002-ben készült kitűnő tanulmányát, amely a múlt századi erdélyi teológiai irodalom ötven évét felölelő lexikális összefoglalásáról és minősítéséről szól tömören: "A Református Szemle kivételével megszüntették a központi és a helyi egyházi időszaki sajtót; 1950-1988 között összesen 13 református egyházi kiadvány jelenhetett meg, ezek is korlátozott példányszámban, **s a jelzett időszakban 23 olyan év volt, amikor egyetlen könyv sem látott napvilágot.**"¹⁰-----Az én korosztályom még élénken emlékszik a az úgynevezett „Hadesz”-re, a Teológiai Intézet alagsorában lévő nyomdára, amelyet 1956 után még a kurzusok anyagának a sokszorosítását is betiltották, a teológiai hallgatók egy részét bebörtönözték, és a műhelyt hét lakat alatt őrizték. (Egyházi nyomdája országosan és több helyen is, csak a román orthodox egyháznak működött.) Zárjuk e bevezetőt egy, **a Kozma Zsolttól kölcsönzött gondolat parafrázálásával: az élőlőszóban elhangzó igehirdetés – tehát a teológiai gondolkodás is - elsatnyul, ha nincs írásos erő tartaléka.** Egyszer a romániai egyházak babiloni fogságának is vége szakadt, a szekuritátának remélhetőleg nincsenek többé lehallgató készülékei a templomokban és a bibliákból sem gyártanak többé wcpapírt. Ismét gyarapodtak az iskolák és: lettek könyvek!

.....**II. Kecskeméthy féle Biblia. Bibliai Fogalmi Szótár kiadása.** Utóbbi szerkesztette és java részét írta dr.Kozma Zsolt, 32 lelkész és teológiai tanár, 1987 és 1991 között. A hiánypótló kötet az Erdélyi Református Egyházkerület Kiadásában jelent meg 1992-ben, nyomtatták Nagyváradon. Az 1991 szeptemberében kelt előszóban szeretett Kozma Zsolt ezt írta: „Megköszönve a holland református diakóniai intézmények anyagi támogatását valamint a munkatársak közreműködését, minden olvasónak és tanulmányozónak kívánja a szerkesztő: Békesség Istentől!” Isten nyugtassa Kozma Zsoltot, emléke legyen áldott, hálásak vagyunk a gazdag és hasznos életművéért.

⁷ Lásd Tőkés László 1986-ban írott bátor elemzését: Kiútkeresés a hazugság világából. A Romániai Magyar Református Egyház helyzete a kommunista diktatúrában. Beszámoló. Ajánlások.- Zalatnay István előszavával és Hermán M. János jegyzetével. Partium Kiadó. Nagyvárad, 2020 /Az Arday Aladár féle emlékkönyv: Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád , Nagyvárad, 1958, kimaradt a felsorolásból, akárcsak a Gálfy Zoltán féle prédikációs kötet./

⁸ G. Z.: Élet és reménység. Kiadja a Nagyvárad Református Egyházkerület. Nagyvárad, 1989.

⁹ Wrath and Mercy: A Commentary on the Books of Habakkuk and Zephaniah (International Theological Commentary) by Mrs. Maria Eszenyei Szeles , Oct 1, 1987—Edinburgh and Grand Rapids—International Theological Commentary

¹⁰ Dr.Kozma Zsolt: Református egyházi irodalom. In: Romániai Irodalmi Lexikon. IV. Kötet. Szerk. Dávid Gyula. Kriterion. Bukarest-Kolozsvár. Világhálón: <https://kriterion.ro/glossary/reformatus-egyhazi-irodalom/>

Csodálatos, hogy az erdélyi teológusok Kozma Zsolt vezetésével egy fontos kézikönyvvel ajándékozták meg a lexikonokat nélkülöző lelkipásztorokat. A kiadáshoz készülve, engem mint keresztkomáját, Kozma Zsolt arra kért, hogy támogassam a megjelentetést. Meg is tettem olymódon, hogy Heerenveenből 365 címre küldtem segélykérő levelet, megjelölve azt, hogy milyen műnek a kiadására küldjenek pénzt a hollandiai Fundament Alapítvány számlájára. Kereken három ezer euró gyűlt össze, és a pénzt Kozma Zsolt meg is köszönte az alapítványnak, akik egyetlen centtel sem támogatták a kiadást, csupán a bankszámlájuk használatával segítettek. A bélyegek árát mi fizettük a feleségemmel, egy bélyeg ára akkor 65 cent volt. Ezenfelül több mázsányi nyomdai papírt és vásznat szállítottunk a Grootegast-beli segélyszóport jóvoltából, lehet is látni a háromféle színű vásznat, szürkét, feketét és halvány kékest, ahogy a végekből tellett a kemény fedál borításához...--- Jellemző, hogy a terjesztéssel a Kerület nem buzgólkodott az egyházközségek felé, egy év múltán saját magam vásároltam több száz példányt, kötetenként két dollárért. Ennek a nyomdai kiadásnak tervezem a részletes leírását, csatolva az adakozók névsorát is. Számomra azért fontos ennek a Bibliai Fogalmi Szókönyvnek a kiadási története, mert eddig senkinek sem beszéltem arról, hogy a háttérből én voltam az anyagiak keresztapja. Kozma Zsolték elébe mentek a történelemnek 1987-ben és valóban elérkezett az alkalmas idő a kiadásra.----- Ami a saját szerepem történeténél ezerszer izgalmasabb, az a Kecskeméthy István (1864-1938) féle **bibliafordítás** kiadása, tudván, hogy a kommunizmus évei alatt a kézirat egy szalmazsákba rejtve várta a napvilágra jövést a KOINONIA Kiadó jóvoltából 2009-ben. -----

Nyilvánvaló, hogy nincs maradandó városunk e világban, de a kegyelmi idők adottságai közepette folyamatosan kell vitézkednünk. Bizonyítékként ezért születhettek olyan művek, amelyek világra jöhettek a szükséges politikai változást követően. Igazán kár, kár, hogy a diktatura idejéhez képest fogyóban van a híveink lélekszáma. Jelképesen szólva, a gyülekezetek pusztai (ki)vándorlása nálunk nem ért véget. „A gyülekezetek 80%-a a következő 20 évben **világszerte** kénytelen lesz szembenézni a túlélés vagy változás dilemmájával. Ez pesszimista megközelítésből ijesztő, de egyúttal ok lehet a reményre.” Európában hasonló a helyzet, tehát kiáltó szóval, személyes példamutatással és a könyvek eszközével is helye van a misszióknak, az EGYHÁZ széllel szembeni hajózásának.--- A mi tájainkon a kommunizmus idején, paradox módon a „szolgálat teológiája” és a „békeharc” volt a menő, de az is csak egy ideig, mert az emberiséget erőszakkal boldogítani akaró hatalom ideológiája megtört a saját állításán, azon, hogy az Isten csak egy mese. A következményeit ismerjük, magunkhoz térésünk után megépítéssel, esetünkben teológiai irodalommal tápláljuk a drága Sion, vagyis a Krisztus Urunk népét. Úgy hiszem, hogy nem a véletlennek köszönhető az, hogy a primér diakóniális segélyezést követően a hollandiai és a romániai teológusok hasznosan foghattak össze a teológiai tudományosság és a misszió területén. A bibliai fogantatású szellemi értékek felszabadító hatásúak, cselekedetekre, összetartozásra és közösségépítésre ösztönöznek, nemcsak a saját hazánkban hanem a föld végső határáig.

III. VÉLEMÉNYEK --Most pedig vágjunk a dolgok közepébe, in medias res, olymódon, hogy ismertetjük a megkérdozett lelkészek, professzorok, könyvtárosok és diákok illetve vallástanárok véleményét az EXIT teológiai kiadványainak közhasznáról és fogadtatásáról. E

helyen is megköszönjük azoknak, akik érdemben vagy legalább egy visszajelzés erejéig reagáltak a megkeresésünkre.¹¹

Az alábbi idézetek önmagunkért beszélnek, érdemes volt a gyors körbekérdezés.

Nyugalmozott könyvtáros: "A Kárpát-medencei református lelkipásztorok és az olvasni vágyó magyar református értelmiség szempontjából az EXIT Kiadó könyvei ajándékot jelentenek." /Jb./

Nyugalmozott vallástanár: "A fordítás milyenségére is figyelni kell, arra is van jó és rossz példa a sorozatban. Én szívesebben olvasnék erdélyi szerzőktől teológiai műveket, csak az a gond, hogy nincsenek erdélyi szerzők, és emiatt művek se. Ezért megbecsülendő az EXIT sorozata." /K.J./

Nyugalmozott kántor az EXIT kiadóról: "Kolozsváron uralják a könyvkiadást, részt vesznek eseményeken, könyvvásárokon, egyházi kapcsolataik vannak." /Á.Z./

Nyugalmozott nyomdász: "A kiadó magas szintű, professzionális, a tördelőket, az igazgatót ismerem két évtizede, le a kalapokkal!" /KaJa/

Nyugalmozott rendezvényszervező: "Az EXIT kiadó 10 éve, 2014-ben nyitotta meg az IDEA könyvteret Kolozsváron, amelyik az erdélyi művelődési élet egyik műhelye, értékes találkozásokkal, gazdag programmal. Talán annyit mondhatok, hogy fontos szerepet töltenek be az erdélyi könyvkiadásban azáltal, hogy fiatal írókra is odafigyelnek és kiadják a műveiket." /M.R./

Nyugalmozott lelkész: "1. Hatásosak a kiadó által kiadott könyvek egyfelől mert mindenki számára elérhető áron vannak, sőt nagyon olcsók, másfelől pedig, elég kevés szakirodalom fordítása jelenik meg nálunk. 2. Nem látok bele, hogy minek alapján történik a bizonyos teológiai művek kiválasztása, amiket lefordítanak és kiadnak. 3. Jónak tartom hogy doktori disszertációkat is kiadnak, amiket máshol talán nehezebben lehetne kiadni. 4. Elég széles körben vásárolják az Exit-könyveket, hogy mennyire olvassák, azt már nem tudom." /Kapus/

Nyugalmozott teológiai professzor: „Az EXIT promotora és mecénása Ries Nieuwkoop nyugalmozott lelkipásztor, a teológia barátja.” T.

Nyugalmozott ref. püspök: "Tehát nagyon szubjektív és rövid értékelésem: jók és kellenek." /F/

Királyhágómelléki lelkész véleménye: „Az Exit kiadó könyveivel teológiai hallgatóként ismerkedtem meg 2009-ben, amikor az újszerű kontextuális lelkigondozásról tanultunk dr. Kiss Jenő professzor úrral. Addig sokszor gond volt a "tankönyv" hiánya a Teológián. Majd a következő esztendőben ez a probléma megoldódni látszott az Exit kiadó gondozásában

¹¹ Juhász Tamás, Visky Béla, Kurta József, Hermán Mostert Rebeka, Kulcsár Árpád, Téglásy Sándor, Ábrám Zoltán, Juhász Zoltán, Juhász Ábel, Máthé Farkas Zoltán, Bak Ágnes, Ries Nieuwkoop, Van Bolhuis Szabó Emőke, Szabó László, Roth Levente, Kiss Szabolcs, Pap Ákos, Szomor Attila, Kovács Edith-Bella, Koppándi Botond, Nagy Péter, Beke Boróka, Szabó Gabriella, Balogh Csaba, Makkai Réka, Péntek-Gyimesi András, Urbán Ákos, Szilágyi Árpád, Kelemen Csongor Attila, Kató Szabolcs Ferencz, Varga Pál, Adorjáni László, Székely József, Marjovszky Tibor, Kiss Jenő, Ferencz Árpád, Lévai Attila, Somogyi Alfréd, Adorjáni Zoltán, Zalatnay István, Márk László Gyula.

megjelent könyvek segítségével. Melyek már nem kötelező "tankönyvet" jelentenek. Számomra nagy hatással volt, és a mai napig is példaadó mű az igehirdetésre való készüléskben Kiss Jenő Hármásban Isten színe előtt című könyve. A teológia elvégzése után kerestem az alkalmakat, amikor jó könyveket vásárolhattam, s legtöbbször az erdélyi keresztyén könyvásárokban az Exit kiadó könyvei bizonyultak a legértékesebbnek. Minőségi időt tölthettem Laski János-t olvasva, majd a lelkésztoábbképzők lehetőségét megragadva, örömmel vettem részt a kolozs megyei Györgyfalván tartott találkozókban, ahol együtt olvashattuk Brueggemann és Bonhoeffer könyveit. A közös olvasás áldott együttlét volt, megtapasztalni az igazi közösségteremtő erőt, hogy nemcsak önzően magamnak olvasok, hanem mások szemüvegén keresztül értelmezzük is a nehezen érthető részeket. Végül a járványhelyzet után, 2022-ben felüdítő volt részt venni Hollandiában az Online Lélek című konferencián, amikor újabb könyveket vehettem kezembe. A remény a romokon című munkáért különösen hálás vagyok,.....és fontos, hogy a tavalyi konferencián elhangzott előadások már kiadásra kerültek." /scs/

SZN véleménye: „A fordítás legyen egy ember műve, különben nem kompakt. Profi fordítókra van szükség.--- Az utolsó kiadást, ami egy holland dogmatikai könyv, kritika érte Budapestről. Igaz, hogy szűk körben, mert nincs tudomásom arról, hogy erről publikáltak volna.----- Jó lenne több olyan kötetet megjelentetni, mint amilyen a néhai Kozma Zsolt professzorral készült interjú kötet volt Tunyogi Lehel részéről. Ma erre lenne érdeklődés. Lassan elfogy egy olyan nemzedék földi életünkből, akik átmentették Krisztus Urunk drága Egyházát a kommunizmus pusztításai idején, és a ma teológusa szinte semmit nem tud már arról az időről.

Interjú kötetetek megjelentetése lenne fontos, amelyben komoly teológiai -erdélyi, magyar - nézet is napvilágot lát. Olvasatni, taníttatni a ma teológusaival ezeket a kiadványokat, akár szemináriumokon feldolgozni." /tán/

YF válasza: „Annak ellenére, hogy van néhány olyan kiadvány is, amely nem bizonyult sikeresnek, alapvetően elmondható, hogy örvendetes a magyar nyelvű teológiai irodalom bővülése. Több olyan könyv is megjelent az Exit jóvoltából, amely a teológiai oktatásban is nagy segítséget jelent.

Az is örvendetes, hogy a Juhász alapítvány hozzájárulásának köszönhetően a diákok ezeket a kiadványokat jutányos áron kaphatják meg. Itt azokat emelem ki, amelyek a homiletika területén hasznosnak bizonyultak.---Josuttis: A lelkész más. ----Jolyon P. Mitchell: Képszerű beszéd. ----Bert de Leede- Ciska Stark: Az ige kibontakozása ---Székely József - Hivatás a hivatal árnyékában" ./yf/

:" A Szemlében nem jelent meg könyvismertetés egyetlen Exit-kiadványról sem. Az Exit Kiadó Teológia/Praxis sorozat linkje ez: <https://www.exitkiado.ro/index.php?m=praxis> Itt látható mindegyik könyv rövid ismertetéssel.---- A recenziókkal kapcsolatban csak azt tudom mondani, hogy nem teljes a (PTI) honlapon szereplők sora. Gondolom, a kiadónak van nyilvántartása a könyvbemutatóiról." /in--ia/

Magyarországra költözött erdélyi teológus leveléből:” Véleményem szerint az Exit üttörő munkát végzett és végez. Már a gyakorlati teológiai munkák is egy új szint hoztak a magyar

teológiába, de véleményem szerint az Exit igazi nagy és jelentős teljesítménye, amely messze túlmutat a Kiadó nagyságán annak felvállalása, hogy klasszikusokat is kiad magyarul, illetve megjelentette magyar nyelven a legújabb holland dogmatikát.

AZ Exit könyvei szerintem színvonalasak, szépek és haszonnal forgathatóak. A kezdetekhez képest sokat adnak a nyelvi lektorálásra, ami nagyon nem mellékes.

Sajnos recenzióról kapásból nem tudok. Szerintem az Igazság és Élet (Debrecen) hozott recenziót valamelyik Exit kiadványról, de nem tudom biztosan.

Az első nagyobb nem gyakorlati teológiai munka a Brugemann Ószövetség teológiája nem igazán volt használható a nyelvi lektor hiánya miatt

Az Exit jó ügyet szolgál, alázattal és jól. Isten éltesse a kiadót és a háttérmunkásokat is, akik ezt lehetővé tették és teszik.”/zd/

Partiumi segédlelkész nyilatkozata:” A Kiadó és könyvesbolt által forgalmazott könyvek fogyasztójaként nyilatkozom a könyvekről. Teológus vagyok, ami szintén sokat árul el a fogyasztói viselkedésemről, hiszen többnyire szakirodalmat, főleg teológiai irodalmat vásároltam az Exit kiadványok sorából.

Gyakorlati teológusként, aki különös vonzalmat érez az interdiszciplináris, pásztorálpszichológiai témájú publikációk iránt, számomra az Exit könyvek az elérhető tudást jelentik. Elérhető áron nagyon magas színvonalú könyvekhez juthattam hozzá, amik rendkívüli módon hatottak a teológiai szemléletemre. Életem egyik meghatározó, az Exit kiadótól elsőként olvasott könyvem a Visky S. Béla fordításában megjelent Bonhoeffer Etikája volt. Ezért is, ahogy a többi könyvért, rendkívül hálás vagyok!

A könyvek papírja elsőként furcsa volt, nem olyan kemény papír, ami miatt nem lehetett szövegkiemelőt használni a fontos gondolatok kiemeléséhez, valószínű, hogy ez összefügg a könyvek árával, ami utólagosan egyértelműen fontosabb és egyszerű alkalmazkodási kérdéssé vált számomra./óá/

Teológiai professzor tollából:” 1. Az oktatásban nélkülözhetetlen könyvek (fordítások) jelentek meg, amelyek nélkül sokkal nehezebb lenne a teológiai képzés. Az Edwin Friedman Nemzedékről nemzedékre c. könyve alapnak számít a rendszerszemléletű lelkipozás oktatásában; a Hanneke Meulink-Korf / Aat van Rhijn A harmadik, akivel nem számoltak, a Michielsen / Van Meullingen / Herkems (szerk.) Összetartozásban címmel megjelent könyve, a Catherine Ducommun-Nagy Lojalitás c. könyve, valamint a Kiss / Meulink-Korf / Melezer szerkesztette Megmásíthatatlan jogigény c. könyvek kötelező irodalomnak számítanak a kontextuális lelkipozás elméletének oktatásában; a nemrég megjelent Van den Brink / Van der Kooi Keresztyén dogmatika pedig a dogmatika oktatásában nyújt jelentős segítséget. A Kiss Jenő Hármásban Isten színe előtt és a Thomas Long A prédikálás tanúbizonyossága a homiletika oktatásában úgyszintén alapkönyvek. Bizonyára van még más könyv is, amit a kollégák szakirodalomként ajánlanak.

2. A szélesebb olvasóközönség számára sokat jelentenek Nico ter Linde könyveinek magyar fordításai, mert a Biblia különleges olvasatával ismertetnek meg.
3. A sorozatban megjelent disszertációk lehetővé tették, hogy magyarul kutató teológusok magyar nyelven publikálják kutatásaik eredményét, ami nagy jelentőséggel bír, ha figyelembe vesszük, hogy a tudományos irodalom inkább nyugati nyelveken elérhető, lelkipázsotaink nagy része számára éppen ezért elérhetetlenek.
4. Külön gyöngyszeme a sorozatnak a Kozma Zsolt életének bemutatása úgy, ahogyan az ő Tunyogi Lehelnek elmesélte. Most, hogy ő nincs már közöttünk, még fontosabb ezt a könyv.
5. A Kényes kérdések c. könyv felvet és közel hoz a magyar olvasóhoz olyan kérdéseket, amelyekkel nem foglalkoznánk, ha nem lenne ezt a könyv.”/ső/

Felvidéki professzor közlése:” Teológus szakirány

W. Brueggemann: Az Ószövetség teológiája. Tanúságtétel, vita, pártfogás, Kolozsvár: Exit, 2012., ISBN 9786069323021

Biblikum 1 - 10

H. Weiß: Lelkigondozás - Szupervízió - Pasztorálpszichológia (EXIT Kiadó 2011.

Gyakorlati teológia 6-10

Long, Th. G.: A prédikálás tanúbizonysága, Exit Kiadó, Kolozsvár, 2019

Gyakorlati teológia 5 - 6

Kiss Jenő: Hármásban Isten előtt (Exit Kiadó 2010.) Szeminárium 10 -

Missziológia, diakónia és szociális gondoskodás szakirány

Kiss J. et al.: Megmásíthatatlan jogigény (EXIT Kiadó 2013.),

A szociális munka és a szociológia alapjai 2 –

Leeuwen, M. van: Ünnepről ünnepre (EXIT 2010.)

A szociális munka és a szociológia alapjai 2

Lelkigondozás - Szupervízió - Pasztorálpszichológia / Helmut Weiss. Kolozsvár : EXIT Kiadó, 2011. - 239 p. - ISBN 978-606-92460-6-1

- Szociális terepgyakorlat a vallási intézményekben
- Szakmai gyakorlat az egyházban és szupervízió
- Szakmai gyakorlat és mediáció

Doktori program:

Lelkigondozás - Szupervízió - Pasztorálpszichológia / Helmut Weiss. Kolozsvár : EXIT Kiadó, 2011. - 239 p. - ISBN 978-606-92460-6-1

Kötelező teológiai diszciplína 1-4

Szabadon választott teológiai diszciplína 1-4

Long, Th. G.: A prédikálás tanúbizonysága, Exit Kiadó, Kolozsvár, 2019

Kötelező teológiai diszciplína 1-4

Szabadon választott teológiai diszciplína 1-4"/ia/

Királyhágómelléki egyetemi tanár válasza a kérdésekre:” Az Exit kiadó könyveivel viszonylag hamar, már az első kötetek megjelenésekor megismerkedtem. A sorozatot azóta gyűjtöm és köteteket olvasom. Egy párat már ismertettem is hazai teológiai szaklapok hasábjain.

1) Hiánypótlás. Az Exit kiadó hiánypótló tevékenységet végez. Az Erdélyben élő református lelkipásztorok számára korábban a magyarországi Kálvin kiadó, valamint a Harmat és a KIA (Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány) könyvei biztosítottak magyar nyelven releváns teológiai szakirodalmat. Ezt a helyzetet némileg árnyalta a két egyházkerület, az Erdélyi és a Királyhágómelléki kiadásában megjelent szakmunkák, valamint a teológiai fakultások (Kolozsvár, Debrecen, Budapest, Sárospatak, Pápa) gondozásában kiadott néhány mű. Összességében azonban az idegen nyelvű szakirodalom csak a nagyobb kiadók vállalkozásában jelentek meg, gyakran jelentős késéssel nyugat-európai és tengeren túli kiadásaikhoz képest. Korábban, ha az egyes teológiai diszciplínák kurrens állapotával napirenden kívánt lenni a lelkipásztor, hasznosabb dolog volt, ha idegen nyelven szerezte meg a vonatkozó műveket, és úgy olvasta. Ez azonban jelentős anyagi kiadásokkal járt, amit sokan nem tudtak megengedni maguknak. Arra sem volt mindenkinek lehetősége, hogy könyvtárakban férjek hozzá ezekhez a munkákhoz. Sokkal jobb helyzet az, ha a lelkipásztor meg tudja vásárolni a saját maga számára, és úgy tanulmányozza azt, ami érdekli.

2) Elérhető ár. Az Exit kiadó könyveit bárki megvásárolhatja magának, mert elérhető áron kerülnek árusítása. Tapasztalatom szerint egy nagyon érzékeny anyagi helyzetben vannak azok a lelkipásztorok, akik könyvtárukat folyamatosan fejlesztik, bővítik. Az Exit kiadó esetében az összes többi református teológiai szakirodalmat megjelentető kiadóval szemben a legversenyképesebb ár-érték arányban. A kötetek árazása nemcsak a lelkipásztorok számára fontos szempont, hanem a még olvasó református értelmiség számára is, akik tapasztalatom szerint szívesebben megvásárolnak egy könyvet, ha az elérhető áron van.

3) Friss, releváns nyugat-európai teológiai művek. Az Exit kiadó által kiadott munkák a teológiai diszciplínák mindegyikéhez nyújt aktuális szakirodalmat, legyen szó ó- és újszövetségi bibliai tárgyokról, rendszeres teológiáról, gyakorlati teológiáról vagy protestáns egyháztörténeletről. Olyan témákról is jelentetett meg könyveket, melyek korábban alig voltak ismeretek az erdélyi teológiai gondolkodásban, mint pl. a kontextuális terápia témájához kapcsolódó kötetek. Véleményem szerint ez az irányvonal jó, ezen a téren várok további műveket.

4) Magyar nyelvű szerzők művei. Az Exit kiadó teológiai sorozatában nemcsak a külföldi szakirodalom megismertetése játszik fontos szerepet, hanem a magyar nyelvű szerzők munkái is, melyek arányban vannak a külföldi szerzők műveivel. Több frissen doktorált szerző disszertációja látott napvilágot a sorozatban. A kiadó működése előtt ilyesmit ritkán lehetett tapasztalni, vagyis a hazai szerzők számára is bátorítást nyújt a kiadó, hogy érdemes kutatniuk, írniuk, mert van hol megjelentetniük a munkáikat.

5) Kívánság. A 20 század több jelentős teológusának (pl. Barth, Brunner stb. stb) fő művei még mindig nem olvashatók magyar nyelven. Ha kívánhatók valamit az Exit kiadótól, akkor az lenne a kívánságom, hogy ezeket a szerzőket is tegyék hozzáférhetővé magyar nyelven a lelkipásztorok és a szélesebb olvasóközönség számára.”/rd/

Hollandul rendszeresen olvasó erdélyi lelkipásztor három megjegyzése:” Mindig hiánypótlónak éreztem a Exit kiadványokat, hiszen olyan teológiai könyveket adtak magyarul kézhez, amit máshol nem tudtunk megtalálni. Néha a gyorsaság a fordítás rovására ment. A könyvek elég hamar piacra kerültek, de néha fordítási hibákkal. ---Örömmel venném, ha A van de Beek és Jakob van Bruggen könyveit is elkezdenék lefordítani magyarra, illetve Eugene Peterson is sorra kerülne.” /ps/

Az EXIT Praxis sorozatának a köteteit terjesztő erdélyi lelkipásztor:”A legkelendőbbek a prédikálást segítő könyvek, mint : Az a hír járja sorozat ---* Az ige kibontakozása----* Hármásban Isten színe előtt--*Ünnepről ünnepre. Érdeklődnek továbbá a gyakorlati tematikájú nyomtatványok, valamint a rendszeres teológia iránt.”-----/csa/

Fiatal erdélyi lelkész, az EXIT támogatója: „Az Exit kiadó munkásságát az erdélyi teológia, lelkipásztori közösség szempontjából nagyon fontosnak tartom. Hosszú ideig a nyugati teológiai irodalom elérhetetlen volt számunkra, s ez nem minden esetben a nyelvi akadályok miatt volt így, hanem legtöbbször az anyagiak miatt. Az Exit kiadó elérhetővé tett számunkra nagyon sok fontos, kulcsfontosságú művet, teológiai meglátásokat, stb.

Sajnos a könyvek terjesztése mindig egy misszió volt, és mint olyan, sosem ment zökkenőmentesen. Tapasztalatom szerint úgy sikerült egy-egy példányból többet eladni, ha egy-egy előadásban, workshopban bemutattuk azokat. Személy szerint a legtöbb könyvet úgy tudtam értékesíteni, hogy én magam vásároltam meg, vagy éppen az egyházközség és különféle alkalmakkor (pl imaheti szolgálatok) ajándékba adtuk a lelkészeknek. Amióta a kínálat online is elérhető fel is hagytam a terjesztésükkel.

Nagyon örültem annak, hogy a lefordítandó könyvek kiválasztásában minket, helyieket is megkérdeztek és meg is hallgattak. Büszke vagyok arra, hogy vagy két könyv is az én ajánlásomra került lefordításra. Vannak könyvek, amelyeket nagyon hasznosnak találok, van amit nagyon újszerűnek és a mi szempontunktól tekintve talán túl liberálisnak, de úgy gondolom mindegyikre szükség van, mert elgondolkodtatnak,kihívást jelentenek, gondolkodásra, önreflexióra sarkalnak.”/he/

Külföldön tanító lelkipásztor tanácsa:” Az ÓSZ tematikájú könyvek színvonalasak, és szoktam is belőlük az oktatásban használni. Talán két dolog lenne, amit érdemes lenne megfontolni.- Az egyik a fordítások milyensége. Sajnos több esetben is fennforog, hogy a szöveg magyarul

nehézkés maradt. Ha csak egy-egy mondatot néz az ember, helyes magyar mondatokat talál, de sokszor egészében a bekezdések valahogy mégsem magyarosak. Ezen a téren kellene fejlődni.

A másik dolog. Jó lenne valamilyen tematika szerint fordítani, bevenni könyveket. Pl. Próféták, és akkor oda 1-2 könyv, vagy az ÓSZ teológiája több művel lenne képviseltetve. Jelen helyzetben teljesen esetleges, hogy milyen témájú könyvekhez van anyag. Kommentárok fordításán is el lehetne gondolkodni. Ha nem is teljes sorozatot, de néhány teológiailag központi jelentőségű könyvét. Ha efelé mennénk el, én német nyelvű anyagok fordítását vállalnám, bár azzal a magam felé is érvényes aggodalommal, hogy a fordításnak magyarul jól olvashatónak kell lenni.”**ocsz**

Dr.Juhász Tamás: G. van den Brink – C. van der Kooi, Christelijke dogmatiek. Een inleiding .Jó anyagot szolgáltat az igehirdetéshez, a katekézishez és a lelkigondozáshoz; vitás kérdésekben kiegyensúlyozott; végül pedig egyszerre jó református és ökumenikus is.

„Ajánlom azt a dogmatikai kézikönyvet minden hallgatónak és lelkipásztornak. Egyrészt irigylem a mai diákokat, mert olyan jól el vannak látva magyar nyelvű teológiai irodalommal. Mi vékony írógépen sokszorosított kurzusokból, saját jegyzeteinkből készültünk a vizsgákra. Hiszen semmi vallásos és teológiai könyvet nem nyomtattak – az énekeskönyvön és a Heidelbergi Kátén kívül. Másrészt sajnálom is a mai diákokat, mert mostantól kezdve (hogy e mellett a holland kézikönyv mellett a Gaál Botond professzor ezer oldalas dogmatikája is megjelent) kétszer annyit kell vizsgákra olvasniuk. Mégis ehhez az olvasáshoz szívből kívánok türelmet és bátorságot.”---

Dr.Máthé-Farkas Zoltán „ 2013-ban jelent meg Robert Alter The Art of Biblical Poetry általam készített fordítása (*A Biblia versművészete*), ami a héber bibliai költészetbe vezet be, roppant izgalmas könyv - szinte mindenik exegetikai írásomban hivatkozom rá, tavaly pedig azt hallottam egyik Károli Gáspár Egyetemen oktató ószövetséges tanártól, hogy ott használják az oktatásban. A BBTE bölcsészkarán, a magyar tanszéken is megjelent, egyszer egy régi tantárgyleírásban bukkantam rá.”

Dr.Koppándi Botond Péter. unitárius teológiai tanár : Rendkívül hasznos és fontos gyakorlati teológiai könyvek, amiket én rendszeresen használok: Bert de Leede – Ciska Stark: Az ige kibontakozása. A protestáns igehirdetés gyakorlata-----Székely József: Hivatás a hivatal árnyékában-----Manfred Josuttis: A lelkész más. A jelenkori pasztorális teológia néhány szempontja-----Marius van Leeuwen: Ünnepről ünnepre-----Edwin H. Friedman:Nemzedékről nemzedékre. ----Véleményünk szerint **Thomas G. Long a kortárs homiletika egyik legnagyobbika**, és reméljük, hogy tanítása termékenyen fog hatni mindannyiunk prédikálására! Ajánljuk hát a könyvet a teológiai hallgatóknak, a lelkipásztoroknak, a homiletikát oktatóknak, illetve a keresztyén egyház minden tanújának, aki önszorgalomból vagy egy gyülekezet megbízásából keresi az Istennel való személyes kapcsolatban megsejtett igazságokról való bizonyosságtevés lehetőségeit!

Dr.Máthé-Farkas Zoltán: „A doktori szigorlatra gyakorlati teológiából két Exit-kötetből is kellett készülnöm, éspedig a Long, Thomas: *A prédikálás tanúbizonyága* (1989, 2016-ban 3. kiadás, magyarul: Exit 2019), illetve a Paas, Stefan könyvéből: *Az utolsó idők munkásai. Az*

újonnan érkezők beavatása a keresztyén gyülekezetbe (2003, magyarul: Exit 2018). Ezekről tehát lehet mondani, hogy a DRHE Doktori Iskolájában szigorlat anyagát képezte.”

Papp Ildikó, az Idea Könyvtér mindenese: ----Amit jobban reklámozunk, az jobban is megy. Ott van például a *Teológiai praxis* könyvsorozat, amit az Exit kiadó ad ki. Magyar és külföldi szerzők műveiről van szó, amelyet teológusok és laikusok is olvashatnak. Az Idea Könyvtér Románia egyetlen olyan könyvesboltja, amely szinte kizárólag itthon megjelent magyar könyveket forgalmaz.

IV. Recenziók ---

Az EXIT Kiadó saját általános kiadványainak a sajtószemléje:

<https://www.exitkiado.ro/index.php?m=sajto>

A Teologia Praxis sorozat gondozott, egyenesen vonzó:

<https://www.exitkiado.ro/index.php?m=praxis>

Talozásaink során és a barátaink segítségével a **Praxis sorozat alábbi ismertetőit** gyűjtöttük össze. A gyűjtemény nem teljes.

Beke Boróka: Jeffrey D. Jones – Remény a romokon. In: Igazság és Élet 2022 (Debrecen)

Czire Szabolcs: Walter Brueggemann: Az Ószövetség teológiája. Tanúságtétel, vita, pártfogás. Fordította Tunyogi Lehel. Kolozsvár, 2012, Exit Kiadó. 948 . In: Keresztyén Magvető, 2012/4, p.374-377. https://epa.oszk.hu/02100/02190/00535/pdf/EPA02190_KM_2012_4_374-377.pdf

Eldering Ida: Nico ter Linden: Az a hír járja. I. A Tóra. In: Református Szemle 111.1 (2018), 98-100

-- <https://repo.proteo.hu/en/publication/4686>

Geréb Zsolt: Michael Welker: Isten Lelke. A Szentlélek teológiája. In: Református Szemle 115.3 (2022), 352--355 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/5995>

Kállay Benedek: Visky S. Béla: A filozófia keresztje. A megbocsátás problémája Vladimir Jankélévitch morálfilozófiájában. In: Református Szemle 110.6 (2017), 659--666 - <https://repo.proteo.hu/en/publication/4695>

Kállay Dezső: Riemer Roukema: Gnózis és hit a korai keresztyénségben. Bevezetés a gnoszticizmusba. In: Református Szemle 103.2 (2010), 214--218 - <https://repo.proteo.hu/en/publication/3993>

Kató Szabolcs Ferenc: Nico ter Linden Az a hír járja... I. A Tóra.

Ford. Antal Árpád. Exit Kiadó, Kolozsvár 2017...in:

file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/RSZ112/2019_...pdf --p.315-320

Kocsev Miklós: Helmut Weiß: Lelkigondozás – szupervízió – pasztorálpszichológia. In: Református Szemle 105.3 (2012), 313--315 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/4214>

Koppándi Botond Péter: Jolyon P. Mitchell: Képszerű beszéd. In: Református Szemle 111.1 (2018), 93--98 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/4685>

Koppándi Botond: Szóra bírva. Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lehel. Exit Kiadó. Kolozsvár 2009. 313 old—In Református Szemle p. 219-222
<https://reformatusszemle.ro/sites/default/files/articles/103/2/RSZ103-219.pdf>

Koppándi Botond: Long, Thomas G.: A prédikálás tanúbizonysága. Kolozsvár: Exit Kiadó- <https://proteo.cj.edu.ro/hu/publikacio/11215>

Kulcsár Árpád: Thomas G. Long: A prédikálás tanúbizonysága. In: Református Szemle 115.5 (2022), 568--572 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/6034>

Málnási Ferenc: Székely József: Hivatás a hivatal árnyékában. Az igehirdetés helye az erdélyi magyar református lelkipásztori hivatáskép alakulásában. Igehirdetői önképünk és öntudatunk változása az 1990–2014 közötti időszakban. In: Református Szemle 113.1 (2020), 79--82 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/4549>

Márton János: Dietrich Bonhoeffer: Az egyház lényege. In: Református Szemle 106.3 (2013), 328--330 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/4346>

Márton János-Miklós: A Megváltó csodáinak ószövetségi háttere. Összefoglalás. In: Református Szemle 111.2 (2018), 224—242

Mórocza Bora: Dietrich Bonhoeffer: Etika. Útkészítés és bevonulás. In: Református Szemle 109.1 (2016), 68--70 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/4822>

Sógor Géza: Dietrich Bonhoeffer: Etika. In: Református Szemle 114.4 (2021), 449--453 - <https://repo.proteo.hu/en/publication/5458>

Székely József: Manfred Josuttis: A lelkész más. A jelenkori pasztorális teológia néhány szempontja. In: Református Szemle 111.1 (2018), 90--92 - <https://repo.proteo.hu/en/publication/4684>

Pető-Veres Kata: Thomas G. Long: A prédikálás tanúbizonysága (recenzió). Megjelent a KRE-DIt – a KRE-DOK online tudományos folyóiratában, 2022. június 13. számában. - <https://www.kre-dit.hu/hittudomany/peto-veres-kata-thomas-g-long-a-predikalas-tanubizonysaga-recenzio/>

Varga László: Szóra bírva – Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lehel bemutatása. In: Református Szemle 102.5 (2009), 636--637 -- <https://repo.proteo.hu/en/publication/3923>

V.-EXIT extra, azaz szempontjaink szerinti hasznos egyházi jellegű kiadványok

Adorjáni László :REdeFORMATIO 500 semper reformanda in 95 doodles firkában Kolozsvár, 2017 21 x 14,5 cm ISBN: 9789737803474 98 oldal Puha kötés

Balassa M. Iván: Festett famennyezetek és berendezések az unitárius templomokban Kolozsvár, 2018 24,5 x 28,5 cm ISBN: 9789737803733 196 oldal Keménytábla

Bibza István Zoltán: A lehetetlen is lehetséges 42 szószéki *prédikáció* lenyomata. ... Kiadó: Exit Kiadó, Kolozsvár; Kiadás éve: 2022; ISBN: 9786069091586

G. Henk van de Graaf, Két évből "életfogytiglan" lett. Exit Kiadó, Kolozsvár, 2021.- Ford.Juhász Tamás:

Juhászné Dobai Erzsébet. Segélysztorik 1989 / Juhászné. Dobai Erzsébet. - Cluj-Napoca : Exit, 2015. ISBN 978-973-7803-17-7 284.2.

Kiss Dénes : "Nekünk csak ez van" Vallás és egyházak a rendszerváltás utáni Erdélyben Kolozsvár, 2020 14,5 x 20,5 cm ISBN: 9786069091227 278 oldal

Kurta József : Isten Igéjének szolgálói. Lelkeszi életpályák a Szatmárnémeti Református Egyházközség történetében. Kolozsvár: Exit, 2009. 128 old. | ISBN 9789738878266

Nagy Ödön Szórványelkész és néprajzkutató Keszeg Vilmos (szerkesztő) Kolozsvár, 2015 16,5 x 24 cm ISBN: 9789737803160 284 oldal Keménytábla

Tízparancsolat? Tízparancsolat 12 részben Dávid István - Vitus-Bulbuk István (Szerk.) Kolozsvár, 2016 12 x 20,5 cm ISBN: 9789737803436 200 oldal Puha borító

Zabán Bálint Károly Old testament Isagogics The Prophets Volume I Kolozsvár, 2022 16 x 23,5 cm ISBN: 9786069091449 468 oldal keménytábla

VI.-A PRAXIS sorozat, kiadványai <https://www.exitkiado.ro/index.php?m=praxis>

--1--Online lélek Gyülekezet- és közösségépítés a digitális korban Kolozsvár, 2023 15 x 23 cm ISBN: 9786069091661 144 oldal puhaborító;---2---Az a hír járja III A bírák és a királyok könyve Nico ter Linden Kolozsvár, 2022 15 x 23 cm ISBN: 9786069091364 264 oldal puha borító;--3--Keresztyén dogmatika Gijsbert van den Brink, Cornelis van der Kooi Kolozsvár, 2022 16 x 23,50 cm ISBN: 9789737803252 888 oldal keménytábla;---4--Az a hír járja III A bírák és a királyok könyve Nico ter Linden Kolozsvár, 2022 15 x 23 cm ISBN: 9786069091364 264 oldal puha borító;--5--Remény a romokon A hitvalló egyház új lehetőségei Jeffrey D. Jones Kolozsvár, 2022 15 x 23 ISBN: 9786069091609 128 oldal puhaborító;---6--A megbocsátás, Az elvülhetetlen vétek Vladimir Jankélévitch Kolozsvár, 2021 15 x 23 cm ISBN: 9786069091265 224 oldal puha borító.---7-- Etika Második, javított kiadás Dietrich Bonhoeffer Kolozsvár, 2021 15 x 23 cm ISBN: 9786069091135 328 oldal keménytábla.---8-- Az a hír járja: II. Márk története és Máté története Nico ter Linden Kolozsvár, 2020 15 x 23 cm ISBN: 9786069091210 280 oldal Puha borító.—9-- Hivatás a hivatal árnyékában Székely József Kolozsvár, 2019 15 x 23 cm ISBN: 9789737803917 272 oldal Puha borító.—10-- A prédikálás tanúbizonysága Thomas G. Long Kolozsvár, 2019 15 x 23 cm ISBN: 9789737803931 352 oldal Puha borító.—11-- A Megváltó csodáinak Ószövetségi háttere Márton János Kolozsvár, 2018

15 x 23 cm ISBN: 9789737803788 280 oldal Puha borító.—**12**-- Az utolsó idők munkásai Stefan Paas Kolozsvár, 2018 15 x 23 cm ISBN: 9789737803894 320 oldal Puha borító.—**13**-- Teremtés Pál apostoltól a Genézisig Kis Bibliai Teológia Iv. rész Karel Deurloo Kolozsvár, 2018 15 x 23 cm ISBN: 9789737803610 120 oldal Puha borító.—**14**-- Isten lelke A Szentlélek teológiája Michael Welker Kolozsvár, 2018 15 x 23 cm ISBN: 9789737803689 344 oldal Puha borító.—**15**-- "Királyok zsoltára, zsoltárok királya" A 72. zsoltár előállása és teológiája a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében Németh Áron Kolozsvár, 2018 15 x 23 cm ISBN: 9789737803696 336 oldal Puha kötés.—**16**--Az a hír járja I. A Tóra Nico ter Linden Kolozsvár, 2017 15 x 23 cm ISBN: 9789737803603 268 oldal Puha borító.—**17**-- A lelkész más A jelenkori pasztorális teológia néhány szempontja Manfred Josuttis Kolozsvár, 2017 15 x 23 cm ISBN: 9789737803368 196 oldal Puha kötés.—**18**-- Képszerű beszéd Jolyon P. Mitchell Kolozsvár, 2017 15 x 23 cm ISBN: 9789737803337 218 oldal Puha borító.—**19**-- Mérlegen. Önéletrajzi beszélgetések Kozma Zsolt - Tunyogi Lehel Kolozsvár, 2017 15,5 x 23,5 cm ISBN: 9789737803443 124 oldal Keménytábla.—**20**--Az asszony fiút szül Karel Deurloo Kolozsvár, 2016 15 x 23 cm ISBN: 9789737803382 120 oldal Puha borító.—**21**--Kötényes teológia Esszék és tanulmányok Vörös Éva Kolozsvár, 2016 15 x 23 cm ISBN: 9789737803306 268 oldal Puha borító.—**22**--A filozófia keresztje A megbocsátás problémája Vladimir Jankélévitch morálfilozófiájában Visky S. Béla Kolozsvár, 2016 15 x 23 cm ISBN: 9789737803184 256 oldal Puha borító.—**23**--Király és templom Kis Bibliai Teológia II. rész Karle Deurloo - Even van den Berg - Piet van Midden Kolozsvár, 2016 15 x 23 cm ISBN: 9789737803290 144 oldal Puha borító.—**24**-- Kivonulás és fogság Kis Bibliai Teológia I. rész Karel Deurloo Kolozsvár, 2016 15 x 23 cm ISBN: 9789737803283 100 oldal Puha borító.—**25**-- Etika Útkészítés és bevonulás Dietrich Bonhoeffer Kolozsvár, 2015 15 x 23 cm ISBN: 9789737803139 328 oldal Keménytábla—**26**-- Lojalitás - erő, mely gúzsba köt vagy felszabadít Catherine Ducommun-Nagy Kolozsvár, 2014 15 x 23 cm ISBN: 9789737803115 184 oldal Puha borító.—**27**-- Tanúságtétel, vita, pártfogás Találkozások Walter Brueggemann teológiájával Balogh Csaba (szerk.) Kolozsvár, 2014 15 x 23 cm ISBN: 9789737803085 216 oldal Puha borító.—**28**-- A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe Varga Norbert Kolozsvár, 2013 15 x 23 cm ISBN: 9789737803023 168 oldal Puha borító.—**29**-- A Biblia versművészete Robert Alter Kolozsvár, 2013 15 x 23 cm ISBN: 9786069323038 268 oldal Puha borító.—**30**-- Megmásíthatatlan jogigény Betekintés a kontextuális lelkigondozásba és segítségbe Kiss Jenő, Hanneke Meulink-Korf és Annette Melzer (szerk.) Kolozsvár, 2013 15 x 23 cm ISBN: 9789737803016 160 oldal Puha borító.—**31**-- Play and foundation Theodicy in Contemporary Theology Visky S. Béla Kolozsvár, 2013 16 x 23,5 cm ISBN: 9786069246078 464 oldal Keménytábla.—**32**-- Az egyház lényege Dietrich Bonhoeffer Kolozsvár, 2013 15 x 23 cm ISBN: 9786069323076 80 oldal Puha borító.—**33**-- Érzékeny kérdések Miképpen vélekedünk a homoszexuális felebarátainkról A Juhász István Alapítvány munkatársai (szerk.) Kolozsvár, 2013 15 x 23 cm ISBN: 9786069323083 112 oldal Puha borító.—**34**-- Az Ószövetség teológiája Tanúságtétel, vita, pártfogás Walter Brueggemann Kolozsvár, 2012 15 x 23 cm ISBN: 9786069323021 952 oldal Keménytábla.—**35**-- Lelkigondozás - Szupervízió - Pasztorálpszichológia Helmut Weiß Kolozsvár, 2011 15 x 23 cm ISBN: 9786069246061 240 oldal Puha borító.—**36**-- Hármásban Isten színe előtt Az ige, az igehírdető és az igehallgató gyülekezet Kiss Jenő Kolozsvár, 2010 15 x 23 cm ISBN: 9786069246009 148 oldal Puha borító.—**37**-- Összetartozásban A kontextuális segítsérről May Michielsen - Wim van Mullingen - Leen Hermkens (szerk.) Kolozsvár, 2010 15 x 23 cm ISBN:

9789738878297 360 oldal Puha borító.—**38**-- Johannes á Lasco Hermán M. János Kolozsvár, 2010 15 x 23 cm ISBN: 9789738878280 224 oldal Puha borító.—**39**-- Gnózis és hit a korai keresztyénségben Bevezetés a gnoszticizmusba Riemer Roukema Kolozsvár, 2009 15 x 23 cm ISBN: 9789738878273 184 oldal Puha borító—**40**-- Szóra bírva Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lehel Kolozsvár, 2009 15 x 23 cm ISBN: 9789738878259 316 oldal Puha borító.—**41**-- Ünnepről ünnepre Marius van Leeuwen Kolozsvár, 2009 15 x 23 cm ISBN: 9789738878242 224 oldal Puha borító.—**42**—A harmadik - akivel nem számoltak Hanneke Meulink-Korf - Aat van Rhijn Kolozsvár, 2009 15 x 23 cm ISBN: 9789738878235 232 oldal Puha borító.—**43**-- Nemzedékről nemzedékre Edwin H. Friedman Kolozsvár, 2008 15 x 23 cm ISBN: 9789738878204 352 oldal Puha borító—**44**-- The life and work of István Kecskeméthy Csapó Tunyogi Lehel Kolozsvár, 2008 15 x 23 cm ISBN: 9789738878211 272 oldal Puha borító.

VII. Következtetések

Tisztelt jelenlévők! Kedves barátaim!

Örömmel köszöntjük az EXIT Kiadó esedékes, időben éppen harmadik lustrumának a résztvevőit! Az EXIT Kiadó igazgatóját, Nagy Pétert-és Eszenyei Katalin.titkár nő testvérünket.Továbbá a Stichting. voor. Praktische Theologische Vertaalprojecten bizottság tagjait.

Elismeréssel gondolunk mindazokra, akik a megváltozott romániai helyzetben időt és erőt nem szánva, hozzájárultak ahhoz, hogy új művekkel gazdagítsák a teológia tudományosság tárházát. Az EXIT sajtója nyomán több mint ötven olyan könyv látott napvilágot amely a keresztyén kulturában fogant, ezért a természetért pedig illik hálát adni és köszönetet mondani az EXIT alapítóinak, munkatársainak, valamint az eredményesen működő Stichting. voor. Praktische Theologische Vertaalprojecten bizottságának.¹² Egyetlen mondat erejéig a teológiai kutatást ösztönző Juhász István Alapítványt¹³ is megemlíjtük, hiszen ennek a bölcsőjében ringott az EXIT Alapítvány létrehozásának a gondolata.

A következőkben igyekszem eleget tenni annak a feladatnak, amelyet ez a cím hordoz:” Het belang van EXIT voor Roemenië”.

Kereken 75 levelet írtam az ismerőseimnek, és megkérdeztem véleményüket az EXIT Kiadó által megjelentetett művek hasznáról. Kereken negyvenen válaszoltak¹⁴, ami a szokásokat ismerve, jó eredménynek mondható. Leveleiket kivonatoltam és ahhoz hogy relativálni és viszonyítani tudjuk a könyvtermés értékét, dióhéjban összefoglaltam a diktatura alatti publikálás történetét, amelyet sokszorosítottam is néhány példányban.

¹² <https://www.stichting-exit.eu/onze-geschiedenis/>

¹³ <http://www.juhasz-stichting.nl/doelstelling/>

¹⁴ Juhász Tamás, Visky Béla, Kurta József, Hermán Mostert Rebeka, Kulcsár Árpád, Téglásy Sándor, Ábrám Zoltán, Juhász Zoltán, Juhász Ábel, Máthé Farkas Zoltán, Bak Ágnes, Ries Niewkoop, Van Bolhuis Szabó Emőke, Szabó László, Roth Levente, Kiss Szabolcs, Pap Ákos, Szomor Attila, Kovács Edith-Bella, Koppándi Botond, Nagy Péter, Beke Boróka, Szabó Gabriella, Balogh Csaba, Makkai Réka, Péntek-Gyimesi András, Urbán Ákos, Szilágyi Árpád, Kelemen Csongor Attila, Kató Szabolcs Ferencz, Varga Pál, Adorjáni László, Székely József, Marjovszky Tibor, Kiss Jenő, Ferencz Árpád, Lévai Attila, Somogyi Alfréd, Adorjáni Zoltán, Zalatnay István.

Áttekintésünk előre vetíti annak az igényét, hogy szükség van az utóbbi húsz év teológiai műveinek a mélyenszántó kiértékelésre¹⁵, valamint a holland-magyar egyházi kapcsolatok első világháború utáni és napjainkig tartó spektrumának az áttekintésére. Az 1990- és 2002 közötti felmérést Juhász Tamásnak¹⁶ köszönhetjük, azóta viszont egy újabb nemzedéknyi könyvtermés vár értékelésre.

A holland magyar kötődésű teológiai irodalom története, a fordításokkal és az eredeti művek kiadásával együtt, nagyjából négyszázötven évre, Rotterdami Erasmusig vezethető vissza¹⁷. A mai lustrum egy újabb gyöngyszem.

Az EXIT teljes palettájáról is érdemes beszélni, de most kimondottan a teológiai kiadványokra szabjuk az időt.

Hálásan szemléljük az EXIT Praxis sorozatát. Istenről, az egyházzal és világról, a szív és ész termékeny kölcsönösségéről szól az eddig megjelent 44 kötet. A címek szerinti felsorolást mellőzve, „szakmailag” még tíz olyan EXIT kiadású mű tartozik az érdeklődésünk körébe, amelyekre szintén büszkék lehetünk. Ezeknek megemlíjtük a szerzőit: Adorjáni László, Balassa M. Iván, Bibza István Zoltán, G. Henk van de Graaf, Juhászné Dobai Erzsébet, Kiss Dénes, Kurta József, Nagy Ödön, Dávid István - Vitus-Bulbuk István, Zabán Bálint Károly. (Utóbbi angol nyelvű ószövetségi írásmagyarozati művet adott ki a tavaly.)

A tartalmi csoportosításkor megállapíthatjuk, hogy a Praxis sorozat legtöbb kiadványa a gyakorlati teológia és a rendszeres teológia tárgyköréhez tartozik, illetve néhány a biblikához és egyháztörténethez tagolható.

Felekezeti felosztás szerint feltűnő és megnyugtató, hogy a jelen vállalkozás egy megújuló erdélyi jelenségre hívja fel a figyelmet. A sajátos vallásos toleranciát felülíró együttműködésre, nemcsak belső protestáns egymás mellettiségre, hanem bensőséges ökuménikus küzeledésre mutat a könyvek útja, úgy református, mint unitárius-remonstráns és lutheránus vonatkozásban.

A művek aktualitásához nem fér kétség, a beérkezett vélemények egy izgága megjegyzést eltekintve erről tanúskodnak. Az illető úgy véli, hogy Erdélyben nincsenek számottevő teológusok, jóllehet Kozma Zsolt már 2000-ben úgy látta, neveik felsorolása nélkül, hogy legalább 12 eredeti, magas szinten publikáló teológusa van Erdélynek.

¹⁵ Juhász Tamás: Napjaink erdélyi protestáns teológiai irodalma. In: Tizenkét év. Összefoglaló az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990-2001 közötti eredményeiről. I. Kötet. Sapientia könyvek. Scientia Kiadó. 2002, p.237-268.

¹⁶ Itt csak két új kötetre és egy, még kéziratban lévő disszertációra hívjuk fel a figyelmet. G. Henk van de Graaf: Van twee jaar tot levenslang. Onze jaren in het communistische Roemenie. Boekencentrum, Soest, 2029. -Ford. Juhász Tamás: G. Henk van de Graaf, Két évből "életfogytiglan" lett. A kommunista Romániában töltött éveink **Exit Kiadó, Kolozsvár, 2021.**-----Maarten J. Aalders: Nederlands en Hongaarse protestanten gedurende het interbellum Vuurbak,, 2021. Derde, verbeteerde oplage, november, 2021. Ford. Téglásy Sándor, Maarten J. Aalders: Holland-magyar protestáns kapcsolatok a két világháború között. Kálvin Kiadó, Budapest 2023.---Juhász Ábel: Transzilvanista kálvinizmus. a történelmi kálvinizmus nyomai a 20. századi erdélyi teológiatörténetben. Telekfalva-Székelyudvarhely-Budapest, 2023.

¹⁷ Gera, J., Pusztai, G., Réthelyi, O., Daróczi, A.: A holland nyelvű irodalom története. Osiris, Budapest, 454 p., 2022.

Hazai vonatkozásban mindenképpen nagyszerű értékekkel gazdagodtunk az angol, francia, holland és német nyelvből való fordítások révén. A magyarul nem olvasók számára végre három kiadványt sikerült prezentálniuk, egy Breugemann konferencia angol-magyar anyagát, meg két angol nyelvű kiadványt Visky Béla és Tunyogi Lehel révén¹⁸.-

-A könyvek üzleti jegyzékeit figyelve, elégtételt éreztem, amikor-öt esetben azt láttam, hogy a készlet kifogyott!!!! Például Bonhoeffer Etikája először 2015-ben jelent meg, 2021-ben pedig a második jobbitott kiadás látott napvilágot.

A Praxis sorozatban kiadott művek recenzióinak általam összegyűjtött adatai azt mutatják, hogy igen kevés az ismertetés, csupán húsz könyvről írtak. A recenziók közül kiemeljük Kállay Benedek írását¹⁹, amelyben Visky Béla a Jankélévitch morálfilozófiája nyomán a megbocsátás problematikájáról ír.

Említést érdemelnek az AGNUS Rádióban elhangzott, az EXIT sajtótermékeiről készült, beszámolók is.

A Praxis sorozat kiadványai tudományos szinten folyamatosan jelen vannak kolozsvári, a komáromi és más teológiai akadémiákon, főleg az évi oktatási programokban, annyira, hogy ez szinte egy különálló tanulmányt igényel. A kritikai megjegyzések többnyire a fordítások minőségére korlátozódnak. Gyakori az a kérdés, hogy minek az alapján válasszák ki a publikálásra kijelölt anyagot. A válaszlevelekben ajánlásokat olvashatunk: Jonathan Sachs műveit kellene fordíttatni, a klasszikusok közül pedig Brunnert, Barthot. A van de Beek és Jakob van Bruggen könyveit is elkezdhetnék lefordítani magyarra, illetve Eugene Peterson műveit.

Illene a fordítókról és a könyvek kiadását támogató alapítványokról és a szerzőkhöz kapcsolódó személyes élményeinkről is szót ejteni, elnézést kérünk, ez most nem fér be az időkeretünkbe, pedig milyen szívesen elmesélném Riemer Roukema művének²⁰ a prezentálását a Partiumi Keresztény Egyetemen, ahol néhai Tunyogi Lehel barátunkkal együtt szerveztük meg a bemutatót.

Nem folytatjuk a különböző szempontok szerinti ismertető jegyeket, ehelyett megszólaltatjuk az olvasóknak és a gyakorlati hasznélvezőknek mintegy tíz képviselőjét.

1." Véleményem szerint az Exit üttörő munkát végzett és végez. Már a gyakorlati teológiai munkák is egy új szint hoztak a magyar teológiába, de véleményem szerint az Exit igazi nagy és jelentős teljesítménye, amely messze túlmutat a Kiadó nagyságán annak felvállalása, hogy klasszikusokat is kiad magyarul, illetve megjelentette magyar nyelven a legújabb holland

¹⁸ --- Online lélek Gyülekezet- és közösségépítés a digitális korban Kolozsvár, 2023--- Play and foundation Theodicy in Contemporary Theology Visky S. Béla Kolozsvár, 2013--- The life and work of István Kecskeméthy Csapó Tunyogi Lehel Kolozsvár, 2008

¹⁹ Kállay Benedek: Visky S. Béla: A filozófia keresztje. A megbocsátás problémája Vladimir Jankélévitch morálfilozófiájában. In: Református Szemle 110.6 (2017), 659--666 - <https://repo.proteo.hu/en/publication/4695>

²⁰ Gnózis és hit a korai kereszténységben Bevezetés a gnoszticizmusba Riemer Roukema Kolozsvár, 2009

dogmatikát.---AZ Exit könyvei szerintem színvonalasak, szépek és haszonnal forgathatóak. A kezdetekhez képest sokat adnak a nyelvi lektorálásra, ami nagyon nem mellékes.”

2. „Az Exit kiadó munkásságát az erdélyi teológia és a lelkipásztori közösség szempontjából nagyon fontosnak tartom. Hosszú ideig a nyugati teológiai irodalom elérhetetlen volt számunkra, s ez nem minden esetben a nyelvi akadályok miatt volt így, hanem legtöbbször az anyagiak miatt. Az Exit kiadó elérhetővé tett számunkra nagyon sok kulcsfontosságú művet, teológiai meglátásokat, stb.

Sajnos a könyvek terjesztése mindig egy misszió volt, és mint olyan, sosem ment zökkenőmentesen. Tapasztalatom szerint úgy sikerült egy-egy példányból többet eladni, ha egy-egy előadásban, workshopban bemutattuk azokat. Személy szerint a legtöbb könyvet úgy tudtam értékesíteni, hogy én magam vásároltam meg, vagy éppen az egyházközség és különféle alkalmakkor (pl imaheti szolgálatok) ajándékba adtuk a lelkészeknek. Amióta a kínálat online modusban is elérhető, azóta felhagytam a terjesztésükkel.

Nagyon örültem annak, hogy a lefordítandó könyvek kiválasztásában minket, helyieket is megkérdeztek és meg is hallgattak.”

3.” Az Exit kiadó teológiai sorozatában nemcsak a külföldi szakirodalom megismertetése játszik fontos szerepet, hanem a magyar nyelvű szerzők munkái is, melyek arányban vannak a külföldi szerzők műveivel. Több frissen doktorált szerző disszertációja látott napvilágot a sorozatban. A kiadó működése előtt ilyesmit ritkán lehetett tapasztalni, vagyis a hazai szerzők számára is bátorítást nyújt a kiadó, hogy érdemes kutatniuk, írniuk, mert van hol megjelentetniük a munkáikat.”

4.” . Az Exit kiadó hiánypótló tevékenységet végez. Az Erdélyben élő református lelkipásztorok számára korábban a magyarországi Kálvin kiadó, valamint a Harmat és a KIA (Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány) könyvei biztosítottak magyar nyelven releváns teológiai szakirodalmat. Ezt a helyzetet némileg árnyalta a két egyházkerület, az Erdélyi és a Királyhágómelléki kiadásában megjelent szakmunkák, valamint a teológiai fakultások (Kolozsvár, Debrecen, Budapest, Sárospatak, Pápa) gondozásában kiadott néhány mű. Összességében azonban az idegen nyelvű szakirodalom csak a nagyobb kiadók vállalkozásában jelentek meg, gyakran jelentős késéssel nyugat-európai és tengeren túli kiadásaikhoz képest. Korábban, ha az egyes teológiai diszciplínák kurrens állapotával napirenden kívánt lenni a lelkipásztor, hasznosabb dolog volt, ha idegen nyelven szerezte meg a vonatkozó műveket, és úgy olvasta. Ez azonban jelentős anyagi kiadásokkal járt, amit sokan nem tudtak megengedni maguknak. Arra sem volt mindenkinek lehetősége, hogy könyvtárakban férjek hozzá ezekhez a munkákhoz. Sokkal jobb helyzet az, ha a lelkipásztor meg tudja vásárolni a saját maga számára, és úgy tanulmányozza azt, ami érdekli.”

5.” Az EXIT kiadó 10 éve, 2014-ben nyitotta meg az IDEA könyvteret Kolozsváron, amelyik az erdélyi művelődési élet egyik műhelye, értékes találkozásokkal, gazdag programmal. Talán annyit mondhatok, hogy fontos szerepet töltenek be az erdélyi könyvkiadásban azáltal, hogy fiatal írókra is odafigyelnek és kiadják a műveiket.”

6." a/. Az oktatásban nélkülözhetetlen könyvek (fordítások) jelentek meg, amelyek nélkül sokkal nehezebb lenne a teológiai képzés. Az Edwin Friedman Nemzedékről nemzedékre c. könyve alapnak számít a rendszerszemléletű lelkigondozás oktatásában; a Hanneke Meulink-Korf / Aat van Rhijn A harmadik, akivel nem számoltak, a Michielsen / Van Meullingen / Herkems (szerk.) Összetartozásban címmel megjelent könyve, a Catherine Ducommun-Nagy Lojalitás c. könyve, valamint a Kiss / Meulink-Korf / Melezer szerkesztette Megmásíthatatlan jogigény c. könyvek kötelező irodalomnak számítanak a kontextuális lelkigondozás elméletének oktatásában; a nemrég megjelent Van den Brink / Van der Kooi Keresztyén dogmatika pedig a dogmatika oktatásában nyújt jelentős segítséget. A Kiss Jenő Hármásban Isten színe előtt és a Thomas Long A prédikálás tanúbizonysága a homiletika oktatásában úgyszintén alapkönyvek.

b/. A szélesebb olvasóközönség számára sokat jelentenek Nico ter Linde könyveinek magyar fordításai, mert a Biblia különleges olvasatával ismertetnek meg.

c/. A sorozatban megjelent disszertációk lehetővé tették, hogy magyarul kutató teológusok magyar nyelven publikálják kutatásaik eredményét, ami nagy jelentőséggel bír, ha figyelembe vesszük, hogy a tudományos irodalom inkább nyugati nyelveken elérhető, lelkipáaszotaink nagy része számára éppen ezért elérhetetlenek.

d/. Külön gyöngyszeme a sorozatnak a Kozma Zsolt életének bemutatása úgy, ahogyan az ő Tunyogi Lehelnek elmesélte. Most, hogy ő nincs már közöttünk, még fontosabb ezt a könyv.

e/. A Kényes kérdések c. könyv felvet és közel hoz a magyar olvasóhoz olyan kérdéseket, amelyekkel nem foglalkoznánk, ha nem lenne ezt a könyv."/ /

7." Az Exit kiadványokra nézve örvendetes, hogy a Juhász alapítvány hozzájárulásának köszönhetően a diákok ezeket a kiadványokat jutányos áron kaphatják meg. Itt azokat emelem ki, amelyek a homiletika területén hasznosnak bizonyultak.---Josuttis: A lelkész más. ---- Jolyon P. Mitchell: Képszerű beszéd. ----Bert de Leede- Ciska Stark: Az ige kibontakozása --- Székely József - Hivatás a hivatal árnyékában"

8." Gyakorlati teológusként, aki különös vonzalmat érez az interdiszciplináris, pásztorálpszichológiai témájú publikációk iránt, számomra az Exit könyvek az elérhető tudást jelentik. Elérhető áron nagyon magas színvonalú könyvekhez juthattam hozzá, amik rendkívüli módon hatottak a teológiai szemléletemre. Életem egyik meghatározó, az Exit kiadótól elsőként olvasott könyvem a Visky S. Béla fordításában megjelent Bonhoeffer Etikája volt. Ezért is, ahogy a többi könyvért, rendkívül hálás vagyok!"

9." A legkelendőbbek a prédikálást segítő könyvek, mint : Az a hír járja sorozat ---* Az ige kibontakozása----* Hármásban Isten színe előtt--*Ünnepről ünnepre. Érdeklődnek továbbá a gyakorlati tematikájú nyomtatványok, valamint a rendszeres teológia iránt."-

10." „Az Exit kiadó könyveivel teológiai hallgatóként ismerkedtem meg 2009-ben, amikor az újszerű kontextuális lelkigondozásról tanultunk dr. Kiss Jenő professzor úrral.. Számomra nagy hatással volt, és a mai napig is példaadó mű az igehirdetésre való készüléskben Kiss Jenő Hármásban Isten színe előtt című könyve. A teológia elvégzése után kerestem az alkalmakat, amikor jó könyveket vásárolhattam, s legtöbbször az erdélyi keresztyén könyvásárokon az Exit

kiadó könyvei bizonyultak a legértékesebbnek. A lelkesztovábbképzők lehetőségét megragadva, örömmel vettem részt a kolozs megyei Györgyfalván tartott találkozón, ahol együtt olvashattuk Brueggemann és Bonhoeffer könyveit. . A remény a romokon című munkáért különösen hálás vagyok,.....és fontos, hogy a tavalyi konferencián elhangzott előadások már kiadásra kerültek.”

Adja Isten, hogy az EXIT Kiadóval közreműködő fordítói és kiadói munkacsoportnak a reménykeltő munkája továbbra is hozzájáruljon az egyház barátainak a lelkesítéséhez. Küldetésünket betöltve, váljunk minél többen fáklyavivőkké, lebegjen a szemünk előtt egy hívő, olvasó, gondolkodó és az egyház iránt érdeklődő társadalom képe. Minden egyebet kipótol a bővülő kegyelem. Isten történelmi cselekvését kutatni, láttatni és hallatni kell, az Ige üzenetének a terjesztéséhez pedig továbbra is szükség van a könyvekre. **A teológiai gondolkodás is elsatnyul, ha nincs írásos erőtartaléka (Kozma Zsolt).**

Hermán M. János

Zwolle, 2023 október 6